

עטרת זהב

פרקי הגות ומחשבה בפרשה

♦ הרב אהרן רנניצר ♦

זה עובד הפוך ממה שאתה חושב!

בכל יום מלכותו יתברך, ומבקשים וכף את יצרנו, והקב"ה ממלא לכל אחד כרצונו. פירושו שיש לנו כאן הדרכה ברורה בעבודת ה' שאם רוצה האדם שלא ליפול ביצר הבחירה, עליו להתפלל אל ה' שיכופ יצרו לטוב והקב"ה ממלא לכל אחד כרצונו. האם זה באמת כל כך פשוט כפי שהוא נכתב? התשובה היא כן ולא. כן כי אם האדם מראש מפיל את עצמו בידי ה' הוא זוכה ליגאל מרשת היצה"ר והתשובה לא מבוסס על החלק הפחות קל בעניין הבחירה. כי אם אמרנו שיש כאן התנגשות בין שני רצונות מצד אחד הרצון של ה' שיהודי יעשה רצון ה' אך מצד שני הרצון שלו הוא שהאדם יעשה זאת מבח הבחירה שלו. ואיך הוא יגיע לזה? פשוט מאוד על ידי שמכפיף את רצונו לרצון ה' שמבטל את הרצון העצמי שלו למען הרצון של בוראו וממילא יפתחו לו כל השערים להשלמת רצונו.

כשאנחנו רוצים להבחין בין שני מעשים זהים של רתימת החמור בבוקרו של יום, מי מהם עושה זאת מאהבה ומי משנאה, עלינו לבחון היטב האם יש כאן ויתור רצון מול רצון. אברהם אבינו מוותר על הרצון שלו שכל כך השתוקק אדם את השנים והתפלל שיהיה לו בן יורש, ומעניק אותו מצוין בעבור מליו רצון ה' זוהי מעשה של אהבה שמקלקלת את השורה כיון שכל בן אדם חפץ אך ורק במיליו תענוגותיו וברחיה מסבל.

מקבילו הוא בלעם שיועד היטב מהו רצון ה' שגם נאמר לו מפורשות "לא תלך עמה", אך זה הבלעם מתקשה להיפרד מרצונו האישי של כבודו וזהו למה שקב"ה מצדד בו. הוא מנצל את גדלות ה' שחש את רצונו בצד כדי לאפשר לו חופש בחירה, ותחת זה הוא קם בבוקר מחר מבצע את רצונו רגע לפני שיהיה מאוחר מידי והקב"ה אולי יתחרט, זהו סימן מובהק לשנאה שמקלקלת את השורה. וזה הנבנה מחודדת ל'בדרך שיהיה רוצה לילך מוליקין אותו' שאין הוא נעשה באמצעות שתילת אשליה של העדר ראייה והעלמת עין מהש"ת. הוא משיג אלוהים כפי לאדם.

לגוים ויאבדם, כיון שאמר (הקב"ה) לו מי האנשים האלה עמך, אמר אותו רשע "אינו יודע בהן, יש ענה שאינו יודע ואני אעשה בבניו כל מה שאני רוצה, לכך אמר לו להטעותו. שואל השפ"א איך יתכן בלעם שהיה נביא אומות העולם שיחשוב כזאת?

ומתוך "יובן הדבר על פי עניין הבחירה שניתן לבני אדם, אם כי הקב"ה אין כל דבר נעלם ממנו. אך זה יותר פלא מהכל, שהוא כל יכול והידיעה וההשגחה בידו וברשותו. כשחפץ לסלק השגחתו וידיעתו. כן הוא, מה שאין בשכל אדם להשיג איך שלא לראות את הנראה". כלומר אם נתבונן בדבר האם יכול להיות שהקב"ה עושה דבר שהוא מפרך את עצמו מיוחד, והיינו הקב"ה הכל גלוי וידוע לפניו, אם כן איך יעשה עצמו כאילו אינו רואה או מסיר עצמו מבחירת האדם שלא יהיה מוכרח לעשותו ויהיה לו בחירה. הרי זה כמו אדם שרואה משהו ואומר שאינו רואה שלא שייך באמת כך, וזה אינו מובן, איך העדר הראיה הזאת כן שייך אצל בורא עולם ומעזיב הרצון הזה, לטובת גילוי הרצון רגע ובכל שעה?

הסבר הדברים הוא מתוך בהמשך דבריו וז"ל: "ענה הוא לשון רצון" (כך מתבאר בתרגום וברד"ק) על הפסוק "ואל קין ואל נחלתו לא שעה" שעה - רצון, שסילק רצונו ממנו. "שיש לפניו יתברך זה הרצון ליתן הבחירה בידי האדם" היינו בגלל שהקב"ה רוצה לתת לנו שטר על מעשינו וזה יבוא רק בזכות יכולת הבחירה שלנו, איך ה' מסיר רצונו של להיות שליט בעולמו ועושה לכל המעשים ומעזיב הרצון הזה, לטובת גילוי הרצון הבחירי של האדם אליו ית"ש.

ממשיך השפ"א "והרשעים שמחים בזה". היינו, הם מאוד שמחים שכביכול אין עיני ה' בהם, ויכולים לעשות ככל העולם על רוחם, שהרי בעלי בחירה הם. והקב"ה שילק רצונו מהם כדי שיוכלו לעשות כאוות נפשם. "והצדיקים הוא להם עבודה קשה ומבקשים לצאת מהבחירה, ומבקשים

חשוב לו ואיך היא יכולה להנות אותו במקסימום המתבקש והאפשרי מבחינתה ואף יותר. הרצון שלנו יושב על שני היבטים. 1. חיפוש אחר תענוג. שיהיה לנו נעים וטעים וכל כנויי הדומים לו. 2. בריחה מסבל. כשאנחנו ממוקדים ברצון שלנו אזי האחר שאמור לרקוד לצלילי הרצון שלנו קיים אצלו חשש סביר שזה יהיה על חשבוננו ובחללם הוא אף סובל מכן. אם ברצונו שהשני יעשה כרצונו, אנחנו חייבים להרפות ולחשב מסלול של תיאום לרצון המעגל של השני ואז יתעורר בו הרצון להיטיב אתנו, ולפעמים אף במחיר של העדר תענוג או אפילו סבל, כי נעשיו מתעורר רצון חדש של נתינה ואז ממילא מתבטל הסבל.

כל מי שפוסק בחזרה בתשובה יודע שהשאלה הכי מופרכת שהאנשים אוהבים להתקיל את המרצה הוא, שהיות והם טוענים שהבורא הוא כל יכול "האם הבורא יכול להגביל את עצמו". השאלה היא כמובן מגוחכת (ואכמ"ל), אבל מפרשנותו למדנו שבהחלט הקב"ה יכול להגביל את רצונו וידיעתו למרות שהכל גלוי וידוע לפניו, וכל זאת כי כך מתגלית אלוקותו ורצונו המוחלט וטובו המושלם.

ויקם בלעם בבוקר ויחשוב את אלתו. וברש"י מכן השנאה מקלקלת השורה שחשב הוא בעצמו, אמר הקב"ה רשע, כבר קדמך אברהם אברהם, שנאמר וישכם אברהם ויחבוש את חמורו. וברש"י בפרשת העקידה וישכם ויחבוש שהאברהם מקלקלת השורה.

נשאלת השאלה, מה הסימן לומר שאברהם הוא זה שחשוב מטעם אהבה מקלקלת השורה ובלעם הוא זה שחשוב אלתו מטעם שנאה מקלקלת השורה? אולי שניהם הם ההיפוך?

השפ"א בפרשתנו (תרמ"ב) מביא המדרש (רבה כ, ט) ויבוא אלוקים אל בלעם מי האנשים האלה עמך (כב ט) וטעונו הקב"ה שכך כתיב ששיא

שלשום בית מאכער ר' שלום, הגיעו בני הזוג חסרי אונים לאחר שהקולות בביתם לא שקטו, כותלי הבית היו דרוכים לספוג את הלמות הרעשים שחלילה לא ישמעו בחוץ. המעניין היה שניהם טענו את אותו הטענה של עורך שליטה "הוא משתלט עלי לך נותן לי מקום לביטוי רצונות, ולא בעיני מה שהוא מחליט הוא זה שצריך להתבצע". והוא לעומתה טוען הפוך "היא משתלטת עלי, אין לי מילה בבית הזה, כל דבר שהיא רוצה אני חייב לקבל אותו כמו שהיא מחליטה".

ר שלום הקשיב להם ונתן להם הדרכה קצרה ויקרה. "כשאנחנו מנסים לשלוט באחר, אוטומטית נעדר נוגדים אצל השלט של לקבל את מרות השולט, אם בגלל שאנחנו מרגישים חנוקים או איבוד חלקת הרצון שלי, ולחילופין יתכן מפחד מחוקיה ההוות של עצמו מהותנו".

תפקיד הגבר הוא היותו המאצב והמושל בבית של פי יושב כל דבר. לעומת זה רצון האשה להסתמך בביטחון מוחלט בבעלה ותמורתה היא עושה כל מה שיכול לעזור לה. האם הקליטאה הזו עומדת במבחן המציאות? התשובה: אכן זה לא יקרה אם הבעל יחליט באופן שרירותי, "כך יהיה כי כך אני רוצה, כך קבעתי". זה אולי יעבוד מתוך פחד, אך לזמן מוגבל, החשבון יושב אי פעם. בהתנהגות כזו האשה לא תרגיש שהיא יכולה לתלות את בטחונה בו.

הפתרון: הרפיה מוחלטת מרצון של שליטה. הגבר מעזיב את רצונו בשליטה, מברר אורה של רובע רצון להיטיב עם רעייתו. מברר ובודק מה חושב בעצמו, איזה צורך או מה חסר לה, למה בדיוק היא זקוקה כשהיא מבקשת משהו, או הסיבה שמתעכבת במשהו שהוא כל כך רוצה ושיבצע. כשהוא יהיה קשוב במלואו לצרכים שלה, היא תרגיש ביטחון בו וממילא היא תעשה את מבוקשו, ואז ממילא הוא ישלוט בכל עניני הבית, במקביל היא גם תחיל לחקור ולברר מן בדיוק

עטרת פז

ממחשבת המוסר

♦ הרב יצחק ריין ♦

לעטר פתורא

דרושים נאים לפרשת השבוע

♦ הרב נדב מגד ♦

כח הדיבור

ומה ראה מואב ליטול עצה ממדין, כיון שראו את ישראל נוצחים שלא כמנהג העולם אמרו מנהיגם של אלו במדין נתגדל. ושאל מהם מה מדתו, אמרו לו אין כחו אלא כפיו. אמרו אף אנו נבא עליהם באדם שכחו כפיו. ורש"י.

הפסוק אמר "אל תראי תולעת יעקב" ופירושו, אל תראי מאומות העולם, אשר כוחם הוא כוח פיזי, כוחם של ישראל עולה עליהם והוא נמצא כיהם, כוחם התולעת שגופה רך אין כוחה אלא כחה והיא יכולה לרסם ולהפיל אילן גדול, אף ישראל כל כוחם הוא כוחו הפה בדיבורי התורה והמציאות. במי מריבה נגזר על משה רבינו, שלא יכנס אל הארץ. השם יתברך רצה להראות ולהודיע לעם ישראל אודות כוח הדיבור שיש לצדיקים ולכל אחד מישראל, שניתן לשנות את מערכות הטבע ולהוציא מים אפילו מסלע. על כך הקפיד על משה ואמר "יען לא האמנתי בך להקדישני לעיני העדה", כלומר לא האמנתי שכוח הדיבור שלכם לבד, ביכולתם לפעול ולשנות את הטבע, כמו שנאמר "צדיק גזר והשם מקיים".

ויצי ה' אלוקים את האדם מן האדמה ויפח באפיו נשמת החיים, איתא בזהר "מאן דנפת מדליה נפח". ויהי האדם לנפש חיה - לרוח ממלא. כח הדיבור הוא נפיתת הש"ת שיש בתוך האדם. חידוש בעניין זה מוטו משמיה מרן הגאון ר' אלחנן וסרמן הי"ד "עליותי בסערה השמימה יאי [תמוז] על דברי הגמרא בכתובות. רבי ינאי, שיער שמת חתנו, רב יהודה בריה דר' חייא, והוציא מפיו מילים אלו, ואף שהיה טעות, דיבורו התקיים 'כשגה היוצאת מפי השליט', וביאר ר' אלחנן, שכאן רואים בעניין כח הדיבור הוא לא רק מצד 'רצוני ראיני עשה', שהרי ר' ינאי לא רצה במות חתנו, דזה היה דיבור שגונה, אלא רואים שדיבור של פה קדוש, פועל בבעב אף בלא שום כוונה, שכך רצה הקב"ה את האדם, שחוש הדיבור שלו צריך לפעול ולעשות רושם, כסכין חד תער, שכל מקום שנוגע הוא חותך, אף אם לא איתה כוונה לכך.

וממשיך ר' אלחנן, שכל זה הוא כל עוד הסכין חדה כתער ולא עלה בה חלודה, אבל אם הסכין החלידה, היא אינה חותכת בהעברת התער, עד שייסרו ממנה החלודה לחלוטין וישייפוה מקמדם, כך הוא כח הצדיקים, שדיבורם הוא סכין חד תער שלא עלה בה שום חלודה, שכל דיבורים אסורים וכדו, ולכן כל דיבור היוצא מהם אף שגונה, הרי יש בו כח להרע ולהיטיב.

בצבת פוחזים שיכורים נכנסה אל הישיבה ברבנוביץ כשחמתם בוורת בהם, הם סובכו בין ספסלי בית המדרש, והשירו אווירת פחד ואימה באיזמים וקולות בהיכל הישיבה. הבחורים ששהו אז בישיבה נבהלו וההרגשה היתה קשה. לפתע, נראתה בפתח האולם דמותו רבת החוד של ראש הישיבה ר' אלחנן. כשראה רבי אלחנן את הבחורים הירוקים התקדם לעברם וציווה עליהם בקול ושיקף ר' אלחנן את הליכה הישיבה. אחד מהם, קל דקדוש ונען פנים, נישג לרבי אלחנן, ניסה להרפות בידו ואמר לו בחוצפה: "חאנא, אן הענטו!" (בלי דיים). רבי אלחנן השיב לו בקרירות: "דו אן הענטו!" (אתה בלי דיים). תוקף דעתו של ר' אלחנן ומבטו, הרתיעו את הפוחזים והם הסתלקו מיד מהיכל הישיבה. אף על פי כן ר' אלחנן כולה נחרדה... משהו מעזעפת פשטה בעיני: אותו נער חוצף ונען פנים, לקה בפתע בשיתוק בשתי ידיו, דיבורו של ר' אלחנן 'אתה בלי דיים' התקיים מיד, ואותו פוחז נשאר עד סוף ימיו 'בלא דיים'...

אין כוחו אלא בפיו

יש להתבונן, דבפתיחת תפילת העמידה נתקן לומר פסה' ה' שפתי תפתח ופי גיד תהילתך" (ברכות ד:). וק"ל שלש ראשונות שבת, אמצעיות בפה, וגי' אחרונות הודיה. אי"כ, בשלמא ג' ראשונות ואחרונות עליהם ראוי לומר ופי גיד תהילתך, אמנם על אמצעיות שבהם מבקש צרכיו הכיבד ראוי לקרואם 'תהילתך' והרי אינו מהלל אלא מבקש ואכ"כ. הסודר לרוקח (נפ"י שט"ו) כתב וז"ל יסדיר אדם שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל, זהו ה' שפתי תפתח ופי גיד תהילתך, עכ"ל, ומשמע דקאי רק על ג' ראשונות, דתפתח לשון פתיחה).

והנ"ל, דנהג בנוסח ברכת גבורות, לאחר הפתיחה "אתה גבור לעולם ה'", מפרטים את גבורותיו, ובהם במכלול השבחים הנאמרים שישנ כמה שבמושכל ראשון אין מקומם בגבורות, 'מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים' 'רופא חולים', לכאן הם שבוים למידת הרחמים והחסד של הבי"ת ולא לגבורות. אלא ד"ל דזהו גופא גבורותו, הדינו, שאין לו גביר בשר ודם ותמורה, את זה יכול להבטיח ר' בעל הגבורות, מי שבידו הגבורות. ונראה דזו כוונתו באומרנו "אתה גיבור לעולם", הדינו לא ש'אתה גיבור' לתקופת זמן של 'עולם', אלא אתה סוג גיבור אחר, 'גיבור לעולם', גבורתך אינה תלויה במקרים כדרך שאר גיבורים שאתה 'בעל גבורות', אתה 'גיבור לעולם'.

לפי"ז הרי מבוואר, הרי עצם זה שאנו מבקשים בקביעות מבהי"ת כל יום תמיד שלש פעמים כסדרו, ובלבד עת שלא כסדרו, כל בקשה לכל ענין בלא יהיה, הרי עצם זה זהו השבח הכי גדול ונורא שניתן לשבח. הכיבד הוא שכל הלא היה, אנשים נשים וטף, לכל מה שחברת חסרונותיהם צרכיהם מחלותיהם וכו', יודעים כי יש מקום שבו ויכולו בקביעות יום יומית, לעולמי ועד - להפיל בקשותיהם, אם לא שיועידים על שבת להדיא, אלא שיע' שמבקש בזה מגלה כי מודה הוא כי ממוט ראו לבלש, ובה משבח בגבורתו וכו"ל, הרי צורת הביטוי היא בהנהגה, הדינו שאמר שבו ע"י הודאה בגבורתו (וכפי"ז י"ל להגיד בבקר חסדך' (תהילים צג) דפרש"י שם דקאי על עת האהולה, ואז לא ראו לומר שבת, כי חסדו יהיו גלויים, אלא מידת הדין נותנת לומר שבתו, אי"כ נופל עליה לשון רגור. ואת שם הפצני מצאתי, וז"ל ר' צדוק מלובלין (פי צדיק ויקרא ראיח סיון) אדני שפתי תפתח ופי גיד וגי' שיעיקר התפילה שנפתח הפה לומר תהלת ה' שכל שתיים עשרה ברכות אמצעיות ההכרה שהכל מה' יתברך מנו שבא נוסח הברכות בלשון הוה שובר אויבים וכו' בהוה, עכ"ל.

עטרת המקרא

באורים בפרשה בדרך הפשט

הרב מנחם כץ

תקרובת עכו"ם מטמאה כמת

ע"ז מח: רבי יהודה בן בתירא אומר: מנין לתקרובת עבודת כוכבים שטמאה באהל, שנאמר: ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים (התילים ק), מה מת מטמא באהל, אף תקרובת עבודת כוכבים מטמא באהל (ודעת התוס' חולין יג, דמטמא כמת מדאורייתא. וע"ש שכתבו, דלא פליגי רבנן דהוקשו למת לענין איסור הנאה ובטומאה הוא דפליגי. עוד כתבו דמדון רבנן לרבי"ב דמדברין תקרובת מטמאה באהל. ובהו ניתח משי"כ הלבוש בח"ל תוכיה. דהשמנים נטמאו באהל ע"י תקרובת עכו"ם. ע"ש בא"ר).

והנה התוס' יר"ט (ע"ז ג) נסתפק אם דינא דרבי"ב הינו רק בתקרובת ע"ז או אף בע"ז עצמה. ובס"ד הסיק דלא איירי ברבי"ב אלא בתקרובת, וכתב, ואל תתמה, דהכי אשכחן לענין ביטול, דבע"ז מועיל הביטול ואילו בתקרובת קיי"ל (ע"ש ג). שאין לה ביטול עולמית, שנאמר ויאכלו זבחי מתים מה מת אין לו בטול לעולם, אף תקרובת אין לו ביטול לעולם. ויש להוסיף נופך על דבריו. דהנה הכלבו (ס"י קיד) כתב וז"ל, עוד טעם אחר על ענין טומאת המת שהפליגה התורה בענין

טומאתו ידוע, כי ענין הטומאה ענין בזוי והמאסת הדבר, כל זה להראות שכל מה שנתקף הגוף בעוד נפשו בו לא נתיקף רק לכבודה אשר תשכון בקרבו, אך אחרי הפרדה ממנו יחשבוהו ככלי אין פניו ע"ל. ולפי"ז י"ל דמאחר ותקרובת ע"ז אין לה ביטול, שוב היא ככלי אין פניו, ודין הוא דתהיה מאוסה ובוזיה להראות שאין יקר אלא לדבר שיכול לבוא לידי תועלת - לידי כבוד ד', ולא לדבר שנקבע ונחלט כתקרובת ע"ז. וכ"ז דבר שאין לו ביטול, אבל לדבר שיש לו ביטול הרי עדיין יש תקוה, ולכן אינו מטמא כמת. ויש להעיר לפי"ז דהרי אף ע"ז דפלה לה ישראל אין לה ביטול, ולמה אינה מטמא כמת.

והנה הפרשת דברים כתוב (ד. ת. ג.) כי כל האיש אשר הלך אחרי בעל פעור השמידו ד' אלקים מקרבו, ואתם הדבקים בד' אלקים חיים כלכם היום. ובאיור סמיכות המקראות, הדיקר האנשים אשר "צמדו" לבעל פעור ויאכלו זבחי "מתים". אתם "דבקים" בד' אלקים חיים" כולכם היום.

עטרת הפסידים

ממשנת החסידות על פרשת השבוע

הרב אברהם יצחק כהן

אור החיים הקדוש

ונתנה תוקף קדושת מורא ורובא רבינו חיים בן רבי משה בן עטר זי"ע וכוונתו "אור החיים" וספרי הקדושים במיוחד ספרו "אור החיים" אשר נתקדש בקדושה של מעלה ומכונה בשם "הקדוש". דלמדי הגדול מוהר"ח א"ד כבר מביא בספרו שם הגדולים (ספרי ע"ד אור החיים): אור החיים - פי' התורה הלבד המפלא חסידא קדישא מ' חיים ו' עטר. ונאסד בוויניציא סביב לחומש עם תרגום ורש"י. ושמוענו כי עתה בפולוניה הם מתיישבים אותו הרבה ונדפס עוד שני פעמים. ונתעורר זה ע"י שהיה החסיד קדוש מריר"י בעל שם טוב הגיד גדולת נשמת מה"ח הנזכר. עכ"ל"ק.

הקשר העמוק הטימור בין הני תרי בוציני קדישי כבר נודע ומפורסם, ואשר פעל רבינו הבעש"ט במסירת נפש על מנת להיפגש עמו, ועומק הדברים כתב הרה"ק מקאמרנא זי"ע בספרו נתיב קדישתי: ורובו הקדוש אור החיים הקדוש אמר עליו מן הבעש"ט: שנשמת מרוח אדל של אצילות, וכלל לילה שמע תורה מפי הקדוש ברוך הוא. ורוב קדושתו אי אפס כל כתוב. והיה מירודי המרכבה, ונלילו נשמות, ומדרגת אור הקדוש אמת. ומן הקדושה היה נפש דוד אצילות, והיה רוצה שיתקשר ביחד נפש רוחו - ויתללה הנשמה ויהי דאצילות, והיה הגאולה אמיתית. ושאל אותו על ידי גיטו הקדוש רבי גרשון מקיטוב אם יהיה יכולת יסייע לירושלים ויתראה עם הקדוש פנים בפנים? והשיב: ושיכנת לו שיעיני בעת שרואה את צלם דמות תבניתו בעולמות עליונים, אם הוא רואה את כל אבריו ויזינקו אם לא? והשיב מן הקדוש: שאינו רואה את עקביו. ואמר הקדוש: ואל תירח את עצמו כי לחינם יהיה טרחו. ומן לא השיג את האגרת הזה, ומסר נפשו. ונבטי. אף שאמר לו שן השמים שאל יקס ונבטי ב"ה החרוף... (מחברו בספרי הידוע אך שמן הבעש"ט היה בחג הפסח באיטנוב) ... ומהו תראה גדולת רבינו הקדוש אור החיים ומתוך ספרו נראה אורו וגדולתו". עכ"ל"ק של הרה"ק מקאמרנא זי"ע. ויש להרחיב עוד הרבה במעלת האי קדוש גאור ובמעלת ספרא קדישא אשר צדקו קמאי העידו אשר נאמכת את הנשמה ומסוגלת לתיקון הנשמה כמו באמירת זוהר הקדוש, ואכ"מ.

וכל דבריו שלהבת אש קדוש ואי אפשר להעתיק כל ספרו הקדוש כאן, רק נעתיק זעיר פה זעיר שם. בפסוק ויבא ה' דבר בפי לבעם ויאמר שוב אל בלק וכה תדבר (ד. ת. ג.) וקראו ה' כבר קטשוהו ראשונים בפירושם ודרשותם, ומקום הגיוחו לנו בו. ונראה כי לפי שרצה ה' לגלות עתידות ודברים נפלאים מהטובות אשר יגיעו לישראל, ורצה שיתגלו על ידי בלעם נביא האומות לפרסא מעלת עם קדושת לפני כל האומות (מאמ) [ואשר] תבאם לישראל מהטובות האחריות הימים וכליון האומות על ידי ישראל לבסוף, וידעו האומות מפי נביאים הדברים ככתבם להרבה תועלות הנמשכות לישראל נגלים ונסתרים: ולפי שאדם ה' הוא אדם מובהק בכיעור ותיעוב ושקוק לא תנוח עליו הרוח הקדושה המגדת העתידות, והדברים מצד עצמן דברי קדוש הם ולא יחזו בגוי טמא, לזה נתחכם ה' לעשות תיקון לדבר קדושה לכל תעבור מבמוי מטונף ועשה מחיצה בין כח המדבר והדיבור הצעם ובין פי חזיר, והוא מאמר "וישם ה' דבר אחד בפי בלעם המצמי בן אחד שיכול להתמצע בגו שניהם ובהו נעשה בפי בלעם גבול בפני עצמו והדבר מפיסוק לגבול כח המדבר והדיבור, ואז

עטרת ודיבון

תחקירים בפרשת השבוע

הרב נתנאל קצבורג

בע"ה נשתדל לברר בקצרה דין מלאכת קטן בשבת.

כתב השו"ע או"ח ס"י שמג, קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו, אבל אביו מצווה לעבור בו להפרישו (מאסור דאורייתא): ולהאכילו בידים, אסור אפילו דברים שאסורים מדברי סופרים; וכן אסור להרגילו בחילול שבת ומועד ואפי' בדברים שהם משום שבות. והנה: ו"א דכל זה בקטן דלא הגיע לחינוך, אבל הגיע לחינוך צריכים להפרישו. ו"א דלא שייך חינוך לבית דין, אלא לאב בלבד.

המבאר מהדברים הנ"ל ומדברי הפוסקים שהאריכו בנושא, דיש בנידון קטן כמה נידונים חלוקים.

הנידון הא' הוא בקטן שעושה מעצמו איסור האם מחוייבים למנוע אותו מלעשות איסור. ונידון זה נפתח בגמ' בימות קיד. רב יצחק בר בינא אירכס לה. מפרש רש"י מדרשא ברשות הרבים בשבתא אתא לקמיה דרבי פדת אמר ליה זיל דבר טלי וטליא וליטיילו התם דאי משכחי להו מיייתי להו אלמא קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו. ובהמשך הגמ' מבואר דד' יוחנן ספוקי מספקא ליה דין זה. ומ"מ ספקו לא האב מחוייב בחינוך דין זה לדינא דאין ב"ד מצווין להפרישו. וז"ל הרמב"ם סוף הל' מאכלות אסורות קטן שאכל אחד ממאכלות אסורות, ואז עשה מלאכה בשבת אין בית דין מצווין עליו להפרישו לפי שאינו בן דעת.

והנה הגמ' ביבמות שם וכן בשבת קכא. מקשה על דין זה ממשנה מפורשת בשבת שם, קטן שבא לנכות אין שומעין לו מפני ששבתו עליה, ומבואר דצריך למחות בו. ועונה הגמ', אמר רבי יוחנן קטן העושה לדעת אביו. ומפרש רש"י ביבמות, שהתינוק צופה באביו ורואה שנוח לו בכך ואביו עומד עליו דהוה כאילו הוא מצווה לעשות. ועי' ב"י ס' שלד מה שכתב בזה. והיינו, דאע"פ שאין מחוייבים למחות בקטן שעושה איסור, זהו כשעושה לעצמו אבל כשעושה לאחרים חייביב למחות בידו. ויש חלוקת בפוסקים אם החיוב למחות בידו הוא מדאורייתא או מדרבנן. ויש בזה חילוק בין אביו לבין אחרים. דלגבי אחרים וקדיא דהוה רק דין דרבנן, אבל לגבי אביו יש בזה מבוכה. דבאיור הלכה בס' רס"ז נסתפק לומר דהוה מדרבנן, ולעומת זאת בשער הציון בס' שלד אות נד נקט בפשיטות דהוה מדאורייתא. ומבואר עוד בפוסקים דדין זה בדעושה לדעת אביו חייב למחות בידו הוא אפילו היכא דעבור רק איסור דרבנן.

נידון ב' שיש בענין זה הוא מצוות חינוך. דכבר נודע לכל דיש מצוה על האב (ולגבי אמו יש בזה נידון בפוסקים) לחנך את בנו, וא"כ כשרואה את בנו עובר איסור חייב מדין חינוך להפרישו. והתוס' בשבת קכא. שם הקשו היכי אמרינן דקטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו והרי יש חובת חינוך. ויתרצו דמיידי בקטן שלא הגיע לגיל חינוך. ומבואר מדברייהם דלא רק האב מחוייב בחינוך הבן אלא כל ישראל מחוייבים בחינוך הקטנים. והב"י הביא לשון הרמב"ם (מאכ"א ז. טז.) אף על פי שאין בית דין מצווין להפריש את הקטן, מצוה על אביו לגבור על להפרישו כדי לחנכו בקדושה שנאמר חנוך לגער על פי דרכו וגו'. ומשמע מזה דב"ד אינם מצווים לחנכו. ולדינא הרמ"א הביא ב' הדעות וכתב המשניב דבאיסור דאורייתא יש להחמיר ולומר דכל ישראל מחוייבים להפרישו מדין חינוך.

מהו השיעור של גיל חינוך. כתב המשניב שמג ס"ק ג, ודע דשעור החינוך במצות עשה הוא בכל תינוק לפי חריפותו וידיעתו. בכל דבר לפי עינו. כגון, היודע מענין שבת חייב להגידו לשמוע קידוש והבדלה, היודע להתעסק חלכה חייב בציצית וכן כל כ"ב בין במ"ע של תורה בין בשל דברי סופרים. אבל החינוך בלא תעשה בין של תורה בין של דבריהם הוא בכל תינוק שהוא בר הבנה. שמבין כשאומרים לו שזה אסור לעשות או לאכול. אבל תינוק שאינו בר הבנה כלל, אין מצווה למנוע בעל כרחו מלאכול מאכלות אסורות או מלחלל שבת אפילו באיסור של תורה כיון שאינו מבין כלל הגיעין מה שמועו ומפרישו. ושיעור זה דבר הבנה מקורו באיסור ותיבות, ולא תהיה מצוה להפרישו בגמ' אלא שני שבת ח"ד פרק צ"ה, גדר החינוך בלא תעשה הוא בגיל שהוא בר הבנה. שמבין כשאומרים לו שזה אסור, היינו שמבין שהיודי אסור לו לעשות דבר זה, ולא מפני שאין מצווין לו לעשות דבר זה או מפני שאביו אומר לו שזה אסור, וכ"ש לא מפני שהוא מפחד מאביו או מעושה.

הנידון ג' שיש בענין זה הוא איסור ספייה. היינו דדין מוסכם הוא דאסור להאכיל בדידים איסור לקטן וכמ"ש הרמב"ם (מאכ"א ז. כז.) אבל האכילת בדידים אסור והיינו שאיסור מדברי סופרים וכמו שפסק השו"ע בס' שמג. ודין זה הוא איסור דאורייתא ונלמד ממה שכתב התורה בג' אסורים; טומאת כהנים אכילת דם ואכילת שרצים דאסור לגרומ לקטנים לעבור על איסורים אלו ולפנין מהתם לכל התורה. ואיסור זה נאמר אפילו בקטן בן יומא וכמו שכתב המשניב שם. ומה נחשב לספייה. כתב המשניב בשם המג"א אסור ליתן לתינוק דבר מאכל של איסור אפילו לחשוק בו שמו אכלנו דהוי כמאכילו בידים ומבואר דאע"פ שאינו מכריחו לעבור על האיסור ואפילו אינו מצווה על זה מ"מ כיוון שידוע הדבר שיעבור על האיסור חשיב ספייה. והנה המדריכ שבת רמז סט כתב, נשאל לרבינו מאיר על עגות התינוקות שכותבין עליהן תאומות ותבואות, איך אוכלים אותם תאומות ביום טוב. והשיב, אי משום מוחק ביום טוב ליכא איסורא דאורייתא במוחק דקטן אוכל נבלות אין בית דין מצווין לעלו להפרישו היכא דלא ספינן ליה בידים. ומבואר דאע"פ שנתון לו [דסתמא בהכי מיידי] העונה לא באיסור מאכלות אלא מותר ליתן לתינוק בשבת מחוץ ז"ל וכל זה חשיב ספייה. ובש"ע הגר"ז כתב בזה חילוק המחדש ז"ל וכל זה באיסור מאכלות אלא מותר ליתן לתינוק בשבת מחוץ ז"ל וכל זה חשיב ספייה. ומה שכתבתי, שמה אחרת שאסור לאכלה בשבת, אף על פי שהתינוק יאכלה בידים, כיון שהמחוייב הוא להנאת עצמו אין צריך להפרישו רק שלא יתן גדול לתוך פיו של תינוק. וע"פ חילוק זה יש הסומכים להתיך לבתנאי תינוק שאינו בר הבנה על ידי מתן חשמל כדי שיכבה או ידליק, וכתבתי שיעשה כן להנאת עצמו ואינו מבין שאביו מעוניין בכך.

עטרת צדיקים

עיון במעשי הצדיקים לדגל יומא דהילולא

הרב משה רייטמן

נפשו קשורה בנפשו

במלאות מאתיים ושמונים להסתלקותו של רבינו האור החיים הקדוש זי"ע - ט"ו תמוז תק"ג.

הוא לבוא לירושלים עיר הקודש ולפגוש אותו. השיבו האור החיים הק', שישאל את גיסו, אם בשעה שהוא מתעלה לעולמות העליונים, רואה הוא את כולו אם לאו. השיבו הבעש"ט הק', כי את עקביו אינו מצליח לראות. הורה האור החיים הק' להשיב לו שלא יטריח עצמו לצאת לדרך, כי לחינם תהיה טרחתו. הריץ רבי אברהם גרשון אגרת למעזיבו, אך שמשים גלגלו שהאגרת לא תגיע ליעדה. משאל התקבל מענה מארץ ישראל, תיכן רבינו הבעש"ט את צעדיו לעלות לציון ברינה. אך כידוע, תלאות רבות מצאוהו בדרך, ניסיונות קשים באו עליו בחופי איסטנבול שבטורקיה, ורק בחמלת ה' עליו ניצלו הוא והגלוים אליו מפנילה במצולות ים, אז הבין כי עליו לשוב אל ארצו.

ויהי כמשלוש חדשים, לאחר ששב רבינו הבעש"ט אל מעונו אשר במעזיבו, לעת רעוא דרעוין, עם דמדומי החמה של שבת קודש פרשת נחום, כאשר נטל את ידיו הקדושים לסעודה השלישית התאנח בנאם, ולאחר שבצע את הפת קרא במר נפש «ככה נר המערב...»

ממחרת השבת נודע הדבר, כי באותה שעה, בירושלים עיר הקודש, בה כבר יצא השבת, ויהי נועם נשבת במוצאי שבת, כאשר השיב רבינו האור החיים הקדוש את נשמתו הטהורה ליצורה, בליל ט"ו בתמוז תק"ג.

כשנשאל רבינו הבעש"ט כיצד ידע על הדבר, ביאר, כי ישנה כוונה אחת בנטילת ידיים שאינה נגלית מן השמים אלא לצדיק אחד בודו, וכל ימיו היה מתפלל שיוצא בה, אך הודיעו לו כי הכוונה נגלתה לאותו צדיק ירושלמי, אולם כעת בשעה שנכנס לאכול פתו בסעודה השלישית, בשעה שנטל ידיו נתגלתה לו אותה כוונה, אז ידע כי בירושלים כבו המאורות.

לא אכשר דרא ושני הצדיקים לא נועדו יחדיו, הבעש"ט הק' נותר במעזיבו, ושיכנה הקדושה עירוה בגלות.

זכותם תגן עליו ועל כל ישראל, שהימים הבאים לקראתנו לשלום, יתחפכו מאפילה לאורה ומאבלות ליום טוב, כשנצא מן הגלות ברחמים, או אז יבוא אור החסידות אל מחוז חפצו, ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, אכ"א.

עפ"י אב"ד הרועים: נר המערב

(אור החיים) הקדוש (פנס) את החיזיון אשר חזה ברוח קדשו, כי בזמן קרוב, בשנת חמשת אלפים וחמש מאות לבריאת העולם (ת"ק), בחצות האלף השישי, שהוא כיום השישי - ערב שבת - של כללות שנות הבריאה, הכנה דרבה לקראת האלף השביעי, לקראת היום שכולו שבת ומנוחה לחי העולמים - "מקום אנו כי הוא זה קץ גלויותינו ויתקיימו כל היעודים הרשומים, ויתחילו ניצוצי גילוי הגאולה בהתחלת חמש מאות הבאים לשלום".

באותה שנת חצות, שנת ה' אלפים ת"ק, הופיע רבינו הבעש"ט הקדוש בשערי מעזיבו, ויסד את חצר קדשו, ממנה בקע אורה של תורת החסידות, להאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים, ובטובה התחדשו מעשי בראשית, לעבודת ה' מן אהבה יראה ובדביקות, ובשלהבת אש קודש, לקראת הגאולה השלימה, לקראת שבת מלכתא, לחלק תפוחין קדישין, ולא בכדי אמרו צדיקים, כי בוודאי היתה כוונת האור החיים הקדוש לגילוי זה.

ואכן, ממיר ונעלם, מרומם ונשגב היה הקשר העמוק ששרר בין הני תרי צדיקי עולם. כמו כופפו שני ההרים את פסגותיהם וקרבו זה אל זה, מעבר לדוק השמים, מחוץ לאופק הראיה. עיני בשר לא ראו את שני המלכים נועדים יחדיו, אך בפנימיות ידעו איש את רעהו. עדות חיה לכך היא ההשוואה הרבה בין תורותיהם, עד שהיה הספר 'אור החיים' הקדוש לחלק בלתי נפרד מארון ספרי החסידות.

על קשר זה כתב הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמארנא, בספרו הק' 'נתיב מצוותיך' (שביל אמונה א, אות ט): 'ורבינו הקדוש אור החיים, אמר עליו מרן הבעל-שם-טוב, שנשמתי מרוח דוד של אצילות. ומרן הקדוש (הבעש"ט) היה נפש דוד דאצילות, והיה רוצה שיתקשרו ביחד נפש רוח, ויתגלה הנשמה וחיה דאצילות, ויהיה הגאולה האמיתית', וב'סדר הדורות החדש' הביא דברים דומים בשם הרה"ק רבי יהודה צבי מסטרעטין, כי האור-החיים הק' ורבינו הבעש"ט הק', אחד מהם היה נפש דוד ורוח שלמה, והאחר נפש שלמה ורוח דוד, ולכן שררה אהבה עזה ביניהם למרות שלא התראו מעולם. אילו היו נפגשים, היתה מתאחדת נפש דוד עם רוחו ונפש שלמה עם רוחו, ולכן עכבו זאת משמים כי עדיין לא הגיע עת הגאולה.

שלח רבינו הבעש"ט לארץ ישראל את גיסו הרה"ק רבי אברהם גרשון מוקיטוב, וביקש שישאל את האור החיים הק', אם יכול

כל ימי חייו נכספה וגם כלתה נפשו של רבינו ישראל בעל-שם-טוב הקדוש, לחצרות ה', ללחץ את אבניה של ארץ ישראל, ולחונן את עפרה של ירושלים עיר הקודש. אותו צדיק, מושעין של ישראל, אשר הקיץ את העם מתרדמת גלותו, כשהרעיק עליו טללי אורות מאורה של הגאולה העתידה, על ידי תורת החסידות - אורו של משיח, כמבואר בספרי הקדוש, לא הסתפק בכך, אלא השתוקק בכל לבו הטהור, לעלות בהר ה' ולקום במקום קדשו, ולהמשיך שם בעבודתו הקדושה, להחיש את פעמי המשיח, ולקרב את קץ הימין. כאילו תערוג על אפיקי מים, כן ערגה נפשו אל אדמת הקודש, וכיוננו רעב הנמשך אל אמו, כן נמשך לבו אל מקדש מלך עיר מלוכה. ואם כי משאת-לב זו, מילאה בימים ההם את לבבותיהם של כל חסידיו ארץ וצדיקי עולם, ומעטים מהם אף הצליחו להגשימה, עם כל זאת, ניכר היה כי בלבבו של בוטרת התשובה האת שבטתיים, ובמשך כל מחוזות חייו, כל אימת שבאה הזדמנות לפתחו, ניסה לנצלה לעלייה הנכספת.

עוד בימי בראשית, בטרם נתגלה אורו לעיני כל ישראל, כשהתבודד בין יערות העד שעל הררי הקרפטים, ותחל רוח ה' לפעמו בין קאסוב ובין קיטוב, נשאל פעם על-ידי שכניו הערלים: 'מדוע מתפלל הנך כה הרבה לקונן, שמה צרה צדורה עליך?'. סיפר להם רבינו על גלות עמו ישראל, וכי מתחנן הוא לגאולתו השלימה ושובו לציון וירושלים. הציעו לו הללו נתיב מפותל המקצר את הדרך הארוכה בואכה ארץ ישראל, ורבינו החל לצעוד בו, אך לא עלה בידו. וידועי דבר אכן מראים על נתיב שמוביל לארץ הקודש, דרך היבשה, והוא נמצא מעבר לחבל בוקובינה, שמעבר למחוז מגורי רבינו בימים ההם.

על אחת כמה וכמה, לאחר שהתגלה האירי את חשכת הדור באור תורתו, בערה האש הגדולה על מזבח לבו, כסנה אשר איננו אוכל. אז הביע את רצונו הטהור להיפגש, על אדמת הקודש, עם מרא דארעא דישיראל רבינו חיים בן-עטר - האור החיים הקדוש, שעלה באותה תקופה לארץ ישראל, והקימו ישיבה בירושלים. רבינו נימק את רצונו זה, כי אם יתוודע עמו פעם אף פעם יוכלו להביא יחדיו את משיח צדקנו.

עוד בטרם נתגלה אורו של רבינו הבעש"ט הקדוש בעולם, יושב היה אותו צדיק הרחק ממנו, בירושלים עיר הקודש, וחרט בספרו

עטרות של שבליים

פלאות ופרפראות

הרב משה רייטמן

מדוע הצטרפו מלאכים למסעם של שלוחי בלק?

וַיִּשְׁלַח מִלְאָכִים אֶל בַּלְעָם בֶּן בְּעוֹר (כב, ה).

בספרו הק' אגרא דכלה דייק הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב זי"ע, בטעם הדבר שנכתב בתורה ששלח בלק מלאכים ולא שלוחים, כי בכל מקום שנכתב 'מלאכים' הכוונה גם למלאכים ממש. וביאור הדבר הוא, כי הנה בלק שלח שליחים לבלעם, שהיו גם מכשפים גדולים ושורשם בטומאה, והיו מכוונים בדבריהם לקטרע על עם ישראל ועל ידי כך להרע להם, ובפרט בהיותם אצל בלעם שגם הוא ידע פרק בטומאה זו. על כן שלח השליח מלאכים עם השליחים, על מנת שיהפכו דבריהם לטובה ולברכה.

זה לעומת זה - סיפור פלאי

נָאֵם שִׁמְעֵי אֲמָרֵי קַל וגו' נִפְלַג וְגַלְיָי עֵינַיִם (כד, ד).

בספר 'מוקנים אתבונן' מובא בשם הרה"ק רבי מרדכי חיים סלאנים זצ"ל שסיפר, כי בעיר זאמושט שבפולין התגלע בימים מקדם ריב קשה בין ישראל לעמים, והסכימו ביניהם שישלחו היהודים אחד מן החבורה להתווכח עם הכומר, ומי שינצח תהיה ידו על העליונה.

היה זה הרה"ק רבי יואל בעל שם זי"ע שקיבל על עצמו לעמוד כנגדו, הוא שהיה צנצנת של דיו הורה למלווי שאם יבחינו בהשגותיו כל שהיא בפניו יקחו מיד דיו מהצנצנת ויזו

עליו. ואכן כעבור רגעיים אחדים מאז פתיחת הויכוח השתנו פניו של רבי יואל, מיד היוו עליו מהצנצנת והוא שב לאיתנו וניצח בוויכוח.

כאשר נשאל לפשר הניצחון המופלא, ביאר רבי יואל ואמר, כי אותו כומר רשע היו לו את כל הכוחות של הטומאה כפי שהיה לבלעם הרשע, והיה קשה מנשוא להתגבר עליו, בשעה שהשתנו פניו פניו פניו פניו כסא הכבוד, בטענה שבכל דור דור 'את זה לעומת זה עשה האלקים' (קהלת ז, יז), ובדור שנמצא בו איש טמא כבלעם הרשע, הרי צריך שיהיה לעומתו גם איש קדוש כמשה רבינו ע"ה, ואם אין לנו כיום איש קדוש שכזה, הרי יש לבטל את טומאתו של בלעם גם כן, ואכן כאשר אמרתו כן היה, וניטלו כמומר זה כל כוחות הטומאה.

האר"י הקדוש - תיקן את קלקולו של בלעם הרשע

וְעַתָּה הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעִמֵי לְכֹה אֵינְעָה אֲשֶׁר נִעְשָׂה הָעַם זֶהָ לְעַמָּה פְּאֻחֵרִית הַיָּמִים (כד, יז).

בספרו הק' ישמח משה (ד"ה איעצך) כתב ולוה"ק: 'במוצאי חג השבועות אלי דבר יגונב בחלומי, דרבינו האר"י ז"ל חי ל"ד שנה משום דתיקן מן שקלקל בלעם הרשע בל"ד שנים דחי, כמבואר בסנהדרין (ק, ב) דחי בלעם ל"ד שנה, ואתבונן בבוקר והנה הוא אמת, דבלעם הרשע פעל את ההשמדות על ידי חטא פערור נפערור לגזור עליהם שמדיות, והיינו איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך ישראל באחרית הימים, ורבינו האר"י ז"ל תיקן